



Els balls de sequer o de figueral

Description

Fa la popularitzada cançó:

Sa vida des figueral
és vida molt devertida:
collim figues tot lo dia
i es vespre un bon ball.

Mateixa des Figueral, enregistrada per l'Agrupació Folklorica de Valldemossa l'any 1948.



Postal mallorquina representant un ball a principis del segle XX. Fons Guillem Bestard.

Les figues, fruita cabdal en la tradició mallorquina

La **figa** ha estat, des de temps antics, molt més que una simple **fruita** dins la cultura mediterrània. Símbol de **fertilitat**, **aliment** de subsistència i element central en la vida rural, la figa i la **figuera** (*Ficus carica*) s'establiren amb força a Mallorca gràcies al seu caràcter **resistent** i a la seva capacitat de créixer en terrenys secs i pobres. Durant segles, les **figues seques** han estat un recurs bàsic a l'hivern, i els figuerals han ajudat a sostenir moltes famílies pageses, alimentant persones i animals, sobretot els **porcs**.



Coneixíeu es Jai Melis
que feia d'empeltador?
Ell va empeltar un aubó
damunt es cap des rector
que feia figues sitcelis.

Cançó popular mallorquina

Avui, el cultiu de la figa avui ja no té la **importància econòmica** que va tenir, mal que segueix conservant un fort **valor simbòlic i cultural**. En els darrers temps, tanmateix, sembla haver-hi una certa **renaixença** de l'amor per la figa i pels múltiples usos que pot tenir a la cuina. Són pocs els **cuiners** de més alta categoria que no incorporin la figa en qualsevol de les seves formes en les seves creacions culinàries.

Sa figuera és excel·lent
perquè és arbre profitós,
i des seu fruit saborós
en mengem tots es senyors,
com també es trebaiadors,
menestrals i conradors,
missèrs i procuradors,
es capellans i rectors,
bisbes, canonges, doctors.
Mirau si és bon aliment.

Si vos ne parau esment
també en mengem ses senyores,
madones i cosidores,
criades i rentadores,
perleres i planxadores
i, creis-me, tota la gent,
per això us estic diguent
i no me cans de dir-vós
que un arbre tan profitós
mereix es nom d'excel·lent.

“Elogi de la figuera”, glosa de Llorenç Caldentey (Manacor, 1822) publicada el 1907 a la revista “La Aurora”.

Una figa per ser bona
ha de tenir tres senyals:
crivellada, sequeiona,
bequejada de pardal.

Cançó popular mallorquina

La **importància cultural** de la figa i la figuera a la nostra terra es tradueix, com és natural, en un vocabulari precís i formós. Tenim figues **seques, acopades, encistades**... Diu la cançó popular que la figa per ser bona ha de ser **sequeiona i crivellada**... Una figa pot ser **llisa o rimada**... Hi ha **figons**, **figues flors** i, tot i que són un altre tipus de fruit, **figues de moro** (per destriar-les des les figues **de cristià**)... I no parlem de les castes de figues: **coll de dama, bordissot, brocalet, martinenca, calderona, de la roca, de la caseta, paratjal**.... La paraula **figa**, a més a més, és un dels principals

eufen



Madò Antònia *des Pou* mostra els secrets de la tècnica per assecar figues, en un taller organitzat per ARCUI l'any 2024 en el context de la Festa del Sequer, a Lloret de

Vistalegre. Fotografia de Biel Modino.

Si encara avui l'interès per les figues, les figueres i els figuerals és ben viu, es deu en part a la tasca d'aquella gent que ha dedicat temps i esforços per a preservar-ne la diversitat de castes, la saviesa del seu cultiu i transformació i, en definitiva, el caire identitari i cultural d'aquesta fruita. Hem de reconèixer aquí la ingent tasca de **Montserrat Pons**, impulsor i gestor de la finca-camp d'experimentació **Son Mut Nou** (a Lluçmajor), un vertader catàleg vivent que concentra més de 1.300 castes de figuera (de les quals, 263 originàries de Mallorca, Menorca i les Pitiüses).

També són importants les associacions com ara **ARCUI** (Associació per a la Recuperació del Cultiu de la Figuera), radicada a Lloret de Vistalegre, poble que ha esdevingut la **capital de la figuera**. ARCUI es va fundar l'any 2018 amb la intenció d'exercir de baula en la transmissió generacional de la tradició figueralera de Mallorca. Aquesta associació s'encarrega d'organitzar al llarg de l'any un reguitzell d'activitats per a grans i petits, d'entre les quals, a més d'interessantíssimes **conferències i taules redones**, destaquen diversos **tallers** que tenen per objectiu inculcar la cultura de les figues entre els joves: tallers de **fer canyissos**, d'**assecar figues**, d'**impressió botànica**...



Moments d'un taller de fer canyissos organitzat per ARCUFI a Lloret de Vistalegre.

A **Lloret**, a més, ja fa 44 anys que hi celebren la [Festa des Sequer](#), un punt d'encontre per a tots els amants de la figuera i una via de difusió i de recuperació de les figues així com de la cultura popular que les envolten. Cada any, d'entre els lloritans majors de 75 anys, es trien dos **figueralers**, que són els protagonistes de la festa el dia de la Festa des Sequer. D'uns anys ençà, a més, s'ha instaurat també la figura dels **figueralers joves**, representats per un al-lota i un al-lot del poble.



Escena de la **Festa del Sequer** de Lloret, l'any 2022. Els figueralers majors (Magdalena Munar *Somereta* i Mateu Tomàs *Poleo*) i els figueralers joves (Antoni Gomila i Neus Modino), amb llurs ganxos figueralers, encapçalen la cercavila. Fotografia cedida amablement per na Xisca Bonet.

L'article d'avui surt amb la voluntat de parlar del **folklore** que envolta el **cultiu de la figuera** a la nostra terra, que és llarg i profund. Podem citar, per exemple, el costum que hi havia en alguns pobles el **Dissabte Sant** en què els fadrins de la vila anaven a **captar figues** casa per casa. O el **penjoll** que de manera similar s'obsequiaven als al·lotells per la festa de les Verges, que en ocasions no era més que una grapada de figues seques. Tanmateix, avui ens centrarem en un altre element: la vida als **figuerals** i els **balls de sequer**.

El figueral: un mode de vida

Atesa la **importància** que, com veim, han tengut el cultiu i l'aprofitament de les figueres i les diferents castes de **figa**, no sorprèn que existissin oficis, tradicions i fins i tot edificacions dedicades de manera exclusiva a aquesta fi. Ens referim als **figuerals** i **sequers**, que descrivim a continuació a través de diferents testimonis. D'aquesta manera descriu les **casetes de sequer** madò Antònia *des Pou* (Lloret, 1932), qui passà bona part de la seva joventut entre figueres i canyissos:



Antònia Gomila Puigserver *des Pou*, l'any 2020. Font: Ultima Hora.

Si es tros o finca de terra era gran, amb ametlers, figueres o garrovers, es propietaris hi solien tenir una caseta: **sa caseta des sequer**, com la coneixem. [...] Aquestes casetes, durant ses hores de més sol, eren es refugi i lloc per berenar, dinar i descansar. Fins i tot, hi havia famílies que hi vivien durant tot s'estiu.

[...] Sa seva construcció és ben senzilla: un **cobert** per estar, s'enramada o es **parral** de davant es portal per protegir-se de ses solellades, sa **cisterna**, es corralet de ses **figueres de moro**, un **porxo** per guardar es carro, una **pallissa** per a sa bístia, es **forn** per pastar i fornejar ses figues seques de cristià i sa **soll** d'engreixar es porc.

Just a davant, orientada generalment cap a migjorn i cap on millor bufava es vent, s'hi trobava s'**era per batre**, que també era es lloc on s'estenien es **canyissos** per assecar ses figues. Aquesta **era**, en ocasions, i a ses acaballes de s'estiu, i abans de tapar-la de pallús per passar tot s'hivern protegida de ses herbes que hi poguessin néixer i créixer, era es lloc on se celebraven es **balls de sequer** [...].

Pregó de la Festa des Sequer 2019, Antònia Gomila Puigserver. Programa de festes de la XLI Festa des Sequer. Ajuntament de Lloret de Vistalegre, 2022.



Caseta de figueral, primera dècada del segle XX. Hi veim tots els elements típics de les casetes de figueral: l'esplanada exterior, la porxada, l'emparrat, la cisterna... Fixau-vos amb el ganxo figueraler a la branca del portal! Fons Fotogràfic Josep Pons Frau.

El folklorista manacorí **Antoni Galmés** descriu així les **feines** que es feien a les casetes de figueral:



Antoni Galmés (1907-1989)

Ses **casetes** de ses possessions estaven dins un **corral tancat** de paret seca de sis o set palms d'altària, d'un hort o mig quartó, perquè es bestiar no hi pogués entrar: se deia es **sequer** i allà s'hi escampaven els **canyissos** amb ses figues compostes damunt, que després d'uns quants dies de sol, se giraven i després d'uns quants més s'aplanaven, per ja guardar-se com a **figues seques**.

Lo pitjor, i més de dues vegades passava, era que una **barrumbada** d'aigo no deixàs temps a n'els figueralers per amagar els **canyissos** dins sa caseta o fer-ne una **pila**; llavors a ses figues que s'havien banyades, les estenien damunt es terrat d'es **forn** i després d'haver secat un poc, les passaven p'es forn, posat a una temperatura, més o manco, de quan se treu es pa cuit: aquelles figues sense aplanar eren els «**rutlons**», per donar a n'es bestiar gros, a n'es **porcs** i també s'empraven per fer **esperit**. Les figues seques que no eren prou bones, ja fos per la classe de figa o per lo que fos, tampoc s'aplanaven; se passaven p'es forn i anaven a n'es caramull d'es rutlons.

Els **canyissos**, peça indispensable per secar figues, estaven fets d'**aubons** o caramutxes (com les diven quan són secs per la part de llevant de Mallorca) en nombre de seixanta a vuitanta col·locats un devora l'altre, travats amb **cordeta d'espart prima** a quatre barres d'arbossera o d'ullastre, d'un dit de gruixa i uns quatre palms de llarg. Les famílies figueraleres solien tenir **més d'un centenar de canyissos** i devers la mitat les casetes de figueral particulars. Amb so figueral que no fa més de cinquanta anys hi havia i se cuidava a Mallorca, feien falta molts de quintars d'aubons o caramutxes per fer canyissos, i això que pesen poc. Encara avui en dia estan en prou ús per dins corrals de cases de poble i bastantes casetes de foravila.

*Figuerals, canyissos i quatre notes, Antoni Galmés Riera. **Cultura Popular Mallorquina. Aplec de Pautes (II)**. Informacions Llevant (Manacor), 1989.*



Escena a la porxada d'una caseta de figueras, a principis del segle passat. Es veuen bé els canyissos preparats que encara no s'han col·locat per assecat-hi figues. Fons Fotogràfic Josep Pons Frau.



Un sequer de figues a les cases de la possessió d'Alcanada, a Alcúdia, a principis del segle passat. Fotografies Antiques d'Alcúdia.

Un pobre figueraler
passa la vida penada,
perquè en veure ennegulada
corrensos a entrar es sequer.

Cançó popular mallorquina

Les tonades de collir figues

Com tantes altres feines del camp, la tasca de **collir figues** tornava una mica més bona de dur si s'acompanyava amb una **tonada**. Personalment una gran varietat de **tonades de collir figues** adors era la mateixa que la **tonada d'embarcar** en una primera veu seguida d'una rèplica, típicament cantada pel cap de colla i no sinó en grups de treballadors.



Fotografia d'una figueralera a Felantix, l'any 1926. Fotografia de Baltasar Samper.

És el cas de les dues **tonades** que reproduïm a continuació, documentades l'any 1910 aproximadament per Josep Massot i Planes a Costitx i Consell:



Josep Massot i Planes (1876-1943)

Com que a Mallorca hi ha **grans figuerals**, la recol·lecció és feta per unes quantes al·lotes a la vegada, i fan un efecte molt bell les **contestes** que es fan cantant. La primera que canta comença per una tonada, i contesta després una altra al·lota amb una altra.

*Tonades de "coir figues". Josep Massot i Planes. **Cançoner Musical de Mallorca**, edició a cura Josep Massot i Muntaner (1984).*

50



A - i!



51

Quasi Adagio

Molt m'a - gra - da u - na fi - gue - ra,
molt m'a - gra - da u - na fi - gue -
car - re - ga - da fi - g
i els ho - mos
te - nen s'a - mor ver -
Molt m'a - gra - da u - na fi - gue - ra.

Trob adient compartir, per l'interès que té, els **enregistraments** de tres versions diferents de tonades de collir figues. Són cantadors de Maria de la Salut, de Llubí i de sa Pobla:

Tres tonades de collir figues. Font: *Tonades de feina a Mallorca*. Jaume Ayats, Maria Antònia Sureda, Francesc Vicens. Ed. Consell de Mallorca, 2005.

Els balls de sequer

Els balls de sequer o de figueral a principis de segle XX

Ara que hem fet una pinzellada sobre els sequers i com s'hi feien les tasques, volem parlar dels **balls de sequer** o **balls de figueral**. Es tracta, bàsicament, de balls que se celebraven de manera "ordinària" qualsevol dia de la setmana i de manera més formal qualque diumenge. En la major part dels casos, no hi havia músics i es tractava d'una simple reunió de les figueraleres que a entrada de fosca gaudien d'un moment d'esbarjo ballant entre elles mentre cantaven amb el ritme de **mamballetes** o de **percussió**. Algunes cases, a més, organitzaven un **gran ball** un pic cada temporada, que sovint eren balls reconeguts entre la contrada amb molta d'assistència i amb la presència de bons sonadors i balladors.



Escena d'un ball a Sineu, anys 1920-1930. Font: Fons Josep Pons Frau.

Tot i que ens centrarem en els **balls de sequer**, moltes de les generalitats de què palarem aquí són compartides amb els balls que es poguessin organitzar en altres indrets en altres ocasions, com ara els balls de matances o els balls de vermar.

Ses figures, es dematins,
són millors ses crivellades.
Ses al·lotes acertades
fan enamorar es fadrins.

Cançó popular mallorquina



Una colla improvisa un ball al sequer. A l'esquerra, els canyissos carregats de figues i col·locats damunt feixos de brancam per assegurar una bona ventilació. Autor desconegut.

Els **balls de sequer** o de figueral foren pràctica relativament habitual fins mitjan segle passat. Els sequers constituïren, durant una llarga època, un dels principals contextos on el **ball de bot** es mantingué viu a Mallorca, malgrat el declivi general que s'escampava dels *balls de bot* a principi del segle XX. Els **balls d'aferrat** començaven a suscitar més interès, però ambdós estils convisqueren una partida de dècades. Per tal d'oferir una mica de **context**, trob adient compartir el següent fragment de l'investigador mallorquí Ramon Morey, qui descrivia així l'**estat dels balls** a Mallorca l'any

1926:



Ramon Morey Antich (1885-1994)

El canvi que ha donat la vida i que és arribat a la pagesia fa que **avui no se balli tant**: l'augment d'entreteniments públics ha minvat les reunions de famílies i veïnats, la introducció de màquines ha disminuït la concurrència a les matances i va desterrant les pelades de metles. Són poques les possessions on s'arreglen per a la tosa de les ovelles, que avui s'encomana a obrers especialitzats; a les festes de poble s'han introduït altres espectacles pseudoartístics, verbenes cursis, i altres divertiments d'exportació, i si els **balls de sala** no han araconat completament als **balls típics**, és perquè encara, i gràcies a Déu, el sentit **moral** del poble no transigeix amb el públic abraç de les parelles.

*Memòria de la missió de recerca realitzada per B. Samper i R. Morey a Mallorca l'any 1926 per comanda de l'OCPC, Ramon Morey. **Materials VII**, a cura de J. Massot i Muntaner (1997).*

Morey deixà escrit, així mateix, com el **sequer de figues** representava aleshores una de les principals activitats agrícoles que encara aplegaven veïnats els dies i nits d'estiu i, per tant, un dels reductes de **ball espontani** de festa i distracció:

Així mateix **es veuen els nostres balls quan es presenten les ocasions que abans el motivaven**, si bé, com s'és dit, aquestes escassegen i fins i tot disminueixen els balladors, i hi ha joves que ja no han après de ballar.



Una figueralera enmig d'un sequer a Pollença, any 1924.

El temps de secar les figues: final d'agost i tot el setembre, molta gent del poble surt per viure al camp on lloga els figuerals [...]. A l'horabaixa, giren les figues que ja tenen una part seca i llavors **es criden d'un a l'altre figueral amb corns i crits** especials molt allargats, els quals solen variar a cada encontrada. S'ajunten les figueraleres i els figueralers i missatges dels voltants a una qualsevol de les casetes o possessions i, acabada la tasca del girar, a la qual ajuden els que van arribant, **comencen a ballar**, amb instruments si en tenen, i si no amb mamballetes, tocs sobre els bancs i pasteres, etc. El ball sol durar fins **ben envant de la nit**.

Els **diumenges** solen fer-se amb més solemnitat i a molts llocs solen començar els capvespres, si és possible **amb instruments**, i solen juntar-s'hi jocs i altres entreteniments [...].

*Memòria de la missió de recerca realitzada per B. Samper i R. Morey a Mallorca l'any 1926 per comanda de l'OCPC, Ramon Morey. **Materials VII**, a cura de J. Massot i Muntaner (1997).*

Escenes d'un ball a les acaballes de la vermada a Binissalem, l'any 1927. Hi ballen boleros, jotes i, en acabar, els amfitrions ofereixen beure als convidats. Font: Arxiu del So i la Imatge de Mallorca.

El ball era una part important i l'excusa d'aquestes vetllades, però els **entreteniments** eren també les gloses, les contarelles i, en definitiva, la **companyonia**. Així ho veim en aquest relat de Sion Nicolau, referit al terme de **Montuïri**:



Sion Nicolau Jaume (1933-2022)

Temps enrera no hi havia les diversions, bauxes o gresques que hi ha ara, i la gent - principalment la jove- qualche vegada tenia ganes de passar-s'ho bé. I per divertir-se, quan arreu de Mallorca hi havia sequers de figues, de tant en quant a un lloc o altre es feien **balls de sequer**.

[...] Aquestes vetlades -que es feren **fins a devers els anys 50**- de sí ja eren entretengudes i alegres; xerraven de coses que passaven, del temps; es feien **gloses**, anaven de **bromes**, contaven **rondalles i acudits**, i també, per què no, si hi havia jovenets i jovenetes en edat de **festejar** es deien coses pròpies de la joventut. Però quan es feia més divertit era quan **s'armava ball**.

El **ball** solia començar quan estaven cansats d'aplanar o pelar o bé si havien pres tasca, que quan l'acabaven, per celebrar l'acaballó, un es posava a **cantar i a esclafir el dits**. S'animava quan un altre s'aixecava i feia sonar s'**esquella** de s'egua o un **picarol**; i un altre, amb un **mànec de xapeta** pegava cops al cul d'un **poal** de llauna, que fa un so com a de tambor. Amb aquests sons i cantant cançons populars, ballaven. A vegades, segons a on, es dansava acompanyats de **guitarra i castanyetes**. Això pel que fa referència als primers balls de sequer, els quals, els més vells, recorden. I eren **de bot**, es ballaven **boleros, jotes i tota casta de balls típics** de la pagesia mallorquina.

Balls de sequers, Sion Nicolau. Bona Pau. 511, de setembre de 1995.

Referit als balls de sequer que es feien a les **valls** de Pollença, veim que es precedien d'una capta i de corregudes de joies:

A l'estiu s'organitzaven "**balls de sequer**". Es feia una vegada a cada vall. Per animar la gent, lo primer es feien "**corregudes**". El dematí se n'anaven a "**captar**" o demanar per les botigues del poble prendes que es col·locaven a unes canyes, les "**joies**". L'agrupació de joves de la vall en pagava una part. El primer premi eren un **enfilall de pomes** per als «xics» (nins). Per als homes hi havia: **conills, galls, tabac...** També es feien corregudes per als vells. Es coneixia per les "**corregudes de les rialles**". Els trofeus eren **ensaïmades**. El guanyador casi mai en menjava, ja que tot eren grapades. S'ha de tenir en compte que la gent pagesa en aquella època només veia ensaïmades quan qualcú es casava. Per això

era un **aferra-estira-cabells**.



Ballant boleros a Pollença, any 1930. Fotografia recollida per Baltasar Samper.

El vespre, el **ball** [...]. S'improvisava una **taverna** possant-hi una taula amb begudes que ajudaven en els costos de la organització. Els fadrins de la vall aportaven sis reals amb dret a sopar. El llum que s'emprava era "el **carburo**", encara no hi havia per les possessions electricitat [...].



Un ball a Sineu, anys 1920-1930. Una guitarra, unes mamballetes i un jove que improvisa percussió amb una xapeta són suficients instruments per a armar un ball. Fons Josep Pons Frau.

Els balls de sequer representaven, també, una ocasió de **festeig** per als joves. No deixava de ser un moment de socialització i d'esbarjo dins la feixuga rutina laboral. Els **fadrins** miraven d'aprofitar l'ocasió per **conversar** o per ventura **ballar** amb la **pretendent**a, i les al·lotes miraven d'enamorar el jove del seu gust amb **bons modors**, galanies i altres recursos. Així ho veim en els següents testimonis:



Maria Vaquer (Sant Joan, 1897)

Feien molts de balls, en motiu de debanar cànynom, d'esflorar mongetes, d'esflorar garroves, **en temps de figues** per aplanar figues i cada vespre o **molts de vespres hi havia ball i guitarres** [...].

[Els bons **cantadors**, quan anàvem pels balls de sequer] eren en Joan Fosser i el seu germà Jaume, cantaven molt bé.

[Els **sonadors de guitarres**] de la vila eren en Joan Fosser i també en venia un de Petra que li deien **en Barceló**. N'hi havia més: en Miquel des Pujol, en Martí de s'Hort, i altres...



Antoni Galmés “Marxando” (nascut el 1861) i Rafel Caldentey “Barceló” (nascut el 1866), sonadors de Petra, l’agost de 1926. Fotografia de Baltasar Samper.

[Les millors balladores eren] na Joanaina de Son Baró, la dona d’en Joan Fossier, dues més que les deien Ses Guitxes, les filles de l’amo en Joan de sa Bastida. Na Maria de sa Bastida de l’amo Arnau tenia un cosset molt petit, **sols no menjava quan havia d’anar a un ball**. Anava tan estreta i encorsetada que si li queia un mocador sols no es podia acotar per aplegar-lo [...].

*Entrevista a Maria Vaquer (madona de Gossalba). Miquel Florit Huguet. **Damunt Damunt, revista d’informació local de Sant Joan**. Núm 4, de setembre de 1991.*

Foren motiu, aquests **balls** [de sequer a Pollença la dècada de 1910], perquè un “bergantell” que tenia ullada qualche “polla” demanar-li “l’acompanyada” i, juntament amb sa mare, acompanyar-les a ca seva,—la joventut d’avui en día no ho compren en això [...].

*La Vall de Colonya, Ramon Reig. **Baleares**. 6 de setembre de 1981.*

Els balls principals als sequers eren, segons la tradició local, **jotes i boleros** (al so de guiternes, xeremies i instruments de banda) o bé **jotes i mateixes** (al so de guitarra, guitarró i, si hi havia sort, d’un violí).

Els balls eren: **mateixes, copeos, boleros, jotes i fandangos**: aquests ja no es ballen actualment, però fa seixanta anys que encara es veien als pobles del redol de Manacor. Avui per la muntanya i la part del pla pròxim a la serra es ballen boleros i jotes, i a l’altra part, mateixes, copeos i jotes.

Els instruments emprats per acompanyar els balls eren, segons els pobles i les ocasions, **guitarra, guitarró i violí**, o **xeremies, fabiol i tamborino**; les **mateixes i copeos** sempre era amb instruments de corda. La introducció de les bandes de música per acompanyar els balls ha servit per a **desvirtuar** el seu caràcter: per una banda ha estroncat la vida que la **fantasia dels músics** li donava quan amb **espontànies variacions** enriquien les simples melodies; per l’altra ha introduït novetats que es ressenten d’exotisme i ha servit per a preparar la substitució de les nobles danses, expressió plàstica del sentiment de nostre poble, pels **degenerats balls de sala**.

*Memòria de la missió de recerca realitzada per B. Samper i R. Morey a Mallorca l’any 1926 per comanda de l’OCPC, Ramon Morey. **Materials VII**, a cura de J. Massot i Muntaner (1997).*



Un ball a Pollença l'any 1930. Els músics sonen guitarra, guitarró i violí. Algunes balladores sonen també castanyetes. Fotografia recollida per Baltasar Samper.

En aquest punt, trobo interessant compartir el següent **enregistrament**, que pot servir per a prendre una idea de com anaven aquests balls, en la seva versió més estructurada. Es tracta d'una diada organitzada l'any **1993** amb la intenció de documentar les dinàmiques dels **balls pagesos** que s'organitzaven a la ruralia de Mallorca en diferents ocasions, com ara els **balls de figueral** de què parlem avui. És un fragment d'un documental de gran valor etnològic que fou editat per Jaume Bordoy i produït per Mateu Galmés, amb enregistraments d'Agustí Torres.

En el fragment que he triat, hi veim una **mateixa** i una **jota** sonades i ballades a l'estil tradicional llevantí. Els cantadors són la madona **Margalida Fullana "Botilla"** (Son Fortesa, Manacor, 1935) i l'amo en **Tomàs Bosch "Sacos"** (Sant Llorenç des Cardassar, 1934). Dues ànimes incansables i imprescindibles en la preservació de la música i el ball tradicionals del Llevant de Mallorca. Tots dos foren membres fundadors d'**Així balla Manacor**, una agrupació de ball nascuda l'any 1980 per a impulsar i preservar el ball de pagès tradicional a la comarca. Amb la seva **generositat**, ja és nombrosa la fornada de noves generacions que d'ells han après els secrets d'aquesta manera de **sonar** i de **ballar**. També és digne de menció el violiner -al cel sia- **Tomàs Nicolau "de la Mola"** (o "des violí") (Manacor, 1939-2025), membre fundador del grup de sonadors **S'Estol des Picot** i una altra peça clau perquè aquests sons *a l'antiga* segueixin vius encara de la mà de les generacions actuals. Que aquest escrit serveixi de petit **reconeixement** per tots ells.

Una mateixa i una jota a un ball l'any 1993. Sonen i canten madò Margalida "Botilla", l'amo en Tomàs "Sacos" i en Tomàs "des violí".

Els quedos i ujujús

Un fet ben particular de la vida als sequers és la manera amb què es **comunicava**, d'un sequer a les cases veïnades, que s'organitzava un **ball** on tothom hi era convidat. El **brul del corn** era interpretat tot d'una com a convidada al ball. També ho eren uns **crits** ("quedos" o "ujujús") que feien d'un figueral a l'altre i que podien variar de poble a poble. Ho sabem per fonts directes, i així mateix ho descriuen Samper i Morey a diferents pobles de l'illa de Mallorca:

[...] Quan a una casa ha de celebrar-se un d'aquests **balls [de sequers]**, les al·lotes ho anuncien amb un **crit especial** que arriba a les cases veïnes i que des d'aquestes és tramès a altres, fins que a tota la rodalia se n'han assabentat. Aquests crits representen el convit.

A **Pollença** són com segueix, dialogats, d'una casa a l'altra:

- Alatxa! ...
- Qui l'ha duita?
- La coa curta.
- Utxana! ...

A **Sencelles** fan ressonar un **Ujujú!**... (pronunciant la j espanyola) llarg i modulats d'una manera particular, impossible gairebé de descriure.

*Memòria de la missió de recerca realitzada per B. Samper i M. Ferrà a Mallorca l'any 1924 per comanda de l'OCPC, Baltasar Samper. **Materials III**, a cura de J. Massot i Muntaner (2014).*

La gent del lloc on ha de celebrar-se criden, amb uns **crits característics** i propis de l'afer, els veïns, que acuden tot seguit [...]. L'any passat recollírem alguns d'aquests crits, uns **ujuju!** prolongats i estranyament modulats, l'origen dels quals seria ben curiós escatir.

*Memòria de la missió de recerca realitzada per B. Samper i R. Morey a Mallorca l'any 1926 per comanda de l'OCPC, Baltasar Samper. **Materials VII**, a cura de J. Massot i Muntaner (1997).*

[...] A l'horabaixa, quan han girat les figures, es criden d'un figueral a l'altre cridant: **Que...do**, i contesten **Plan...to**, allargant el crit tant com poden.

*Memòria de la missió de recerca realitzada per B. Samper i R. Morey a Mallorca l'any 1926 per comanda de l'OCPC, Baltasar Samper i Ramon Morey. **Materials VII**, a cura de J. Massot i Muntaner (1997).*

L'agrupació lloritana Brocalet simula una convidada al ball de sequer fent brular el corn i cridant quedos, l'any 2022. Font: arxiu personal.

De les guitarres i guitarrons a la gramola i les bandes de música

Amb l'arribada del **progrés**, els balls de sequer que encara se celebraven incorporaren elements propis de la modernitat, com pugui ser **música enllaunada** en comptes de sonadors en viu. Així ho explica Sion Nicolau, referit als balls de sequer al terme de **Montuïri**:

[...] Devers els anys 45-50, ja s'organitzaren balls de sequer, **d'aferrat**, amb el so d'una **gramola**

. Es feien damunt l'era i en **diumenge horabaixa**, des d'una hora de sol i fins que hi veien. [...] Aquells balls "moderns" eren molt sonats. Poder **ballar d'aferrat** la música moderna d'aquell temps enregistrada a un disc, era una cosa grossa. Era el temps que estava de moda el "bugui-bugui", el "tiruri", "la raspa" i també (i encara ara se senten) les cançons de na Conxa Piquer, de n'Antonio Machin i en Bonet de San Pedro. Aleshores no hi havia discoteques ni pubs i aquells ball eren un gran divertiment.

El so de la **gramola**, a la qual no hi anava connectat altaveu, se sentia fluix i unes quantes persones habituals assistents a aquelles festes, es proposaren i aconseguiren fer els balls animats per una **orquestra**. Se'n feren uns quants a la caseta de ca s'Alcoraier, a Son Collell, davant les cases de la qual hi havia una era gran [...].

*Balls de sequers, Sion Nicolau. **Bona Pau**. 511, de setembre de 1995.*



La banda de música d'Alcúdia al ballador de la Victòria, l'any 1935. Font: Fotos Antigues d'Alcúdia.

També més antigament, si els amfitrions tenien recursos, eren **bandes de música** senceres qui animaven el ball més important de la temporada. És el cas, per exemple, d'un ball de figueral celebrat a la posada de **Can Seguer**, a Alcúdia, els anys 1910. En aquesta ocasió, convidaren la **banda de música de Búger** perquè animassin la vetlada.

Pocs anys després de la seva fundació [de la Banda de Música de Búger] (1912) toquen en es **ball de figueral de l'Hostal de Can Seguer (Alcúdia)** on els donaren un bon frit per sopar, i una pesseta de guany per tocar fins a les dues de la nit.

La Banda Musical de Búger, Bartomeu Amengual Bennàssar i Joan Pons Payeras. Diari de Buja, Març de 1979.

Els balls de sequer a Sa Rota d'en Palerm (Llorito)

Ara que hem vist les **generalitats** dels balls dels sequers, trobo interessant documentar un **cas concret**, el dels balls que se celebraven a les cases de **Sa Rota d'en Palerm**, una possessió al terme de **Lloret de Vistalegre**. És interessant per la descripció detallada que en tenim gràcies als escrits de **Miquel Forteza Pinya** (1888-1969), qui fou amo de la possessió durant una bona sèrie d'anys. Explica Miquel Forteza:



Miquel Forteza Pinya (1888-1969)

Quan la **Rota d'en Palerm** era tota vinya, els **balls** se feien en temps de la verema. [...] Els vespres, acabada la feina, s'armava el ball a dins la sala de la casa, que era comuna pels senyors i els amos. [...] Aquella sala era, per tant, molt gran i hi cabia una gentada enorme. Només ballaven les **mateixes al so de mamballetes i trons dels dits de les balladores**. La que ballava millor de totes era n'Emperadora, que duia tots els homes en revolt, i feia uns trons que els sentien de Sineu. De totes les casetes de l'entorn venien **cada vespre gran gentada** a Sa Rota.

Mort l'avi, Sa Rota passà a la tia Rosa, que la va llogar a en Petit, que havia estat majoral amb l'avi i era casat amb una tal Molinera, de l'Hospitalet, que tenia un geni endiablant. [...] Després d'en Petit va llogar Sa Rota l'amo en Senyora i **no hi hagué balls** en tot el temps que aquell amo tengué la possessió [...]. Després de l'amo en Senyora, prengué la possessió l'amo en Ripoll, anomenat també Sustraendo, per la seva afició a l'aritmètica [...]. Amb ell **tornaren els balls** de Sa Rota, que ja no eren balls de verema, sinó **de sequer**, ja que la vinya estava del tot esvaïda, morta per la fil-loxera.



Escena d'un ball dins una sala. Autor desconegut.

[...] En Ripoll era un home que tot quant tenia ho gastava amb paners per amics i coneguts, vegues i pollastres rostits. Tenia una filla molt garrida i tothom acudia al ball per ella. Venien de Sineu **guitarres, guitarrons i cornetí**, que tocava magistralment el llanterner Tarongí.

[...] A la fi en Ripoll se'n va anar [...]. Després del Sustraendo agafà la possessió l'amo en Sebastià, home porrerenc, sull i carregat d'infants i bessonades, que **col-lapsà altra vegada els balls** de Sa Rota. Estava barallat amb tots els veïnats, i els afuava en Negro, ca terrible que tenia tot el contorn amb desassossoc continu. [...] Bons haguessen estat els veïnats per balls amb aquest amo.

[...] Cansat de figueretes i d'incendis vaig prendre Sa Rota per compte meu, amb la idea de seguir la pauta marcada per l'avi Miquel i **ressuscitar els balls de sequer**, que venien a esser **l'ànima de Sa Rota d'en Palerm**. Tot d'una que aparegueren en escena els nous majorals lloritans, començaren a tornar a Sa Rota els veïnats ofesos pel ca negre de l'amo en Sebastià. Els més importants d'aquests veïnats eren en Simonet i **l'amo en Rotger**.

*Balls de sequer, Miquel Forteza Pinya. **Del meu temps** (Vol II). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.*



Escena d'un ball a la carrera de les cases de Son Berga, a Sant Llorenç des Cardassar, el setembre de 1974. Font: Fotos antigues de Sant Llorenç des Cardassar. Més informació sobre aquell dia [aquí](#).

Miquel Forteza, amb la seva literalitat, descriu a continuació una anècdota simpàtica que fa veure la **importància del ball** així com la **vàlua social** que tenien els bons sonadors i els bon balladors. També ens serveix per fer evident que fer un **ballar amb sonadors** era tot un luxe que no era cosa de cada dia.

[...] **L'amo en Rotger**, que quan era jove feia de manobre, va adquirir la seva celebritat

aprenent de tocar la **guitarra**. Va arribar a esser un dels **sonadors** més importants de Sineu de **mateixes i copeos**, raspats amb grans cops a la **guitarra**. Feia volar amb el seu so les al·lotes i els jovençans, i no hi havia **ball** de matances, de verema o **de sequer** que no el convidassen, donant-li sopar o de beure com a paga del seu servei. Hi hagué vespre que **sopà quatre i cinc vegades** a matances i segurament es rebentà l'estómac per tota la vida amb tants de glops de suc com degué pegar i tantes reincidències amb els sopars de matances en un mateix vespre.

Tenia una **guitarra sense cordes** i jo cada any li duia de Ciutat unes cordes noves. Tocava cada vespre que érem a Sa Rota i els dies de ball gros treia tota la seva ciència, fent emmudir els tocadors d'ofici.

[...] L'amo en Rotger **no podia sofrir cap sonador de guitarra**. Tothom, per ell, tocava malament. Només tolerava un poc en **Biel de Son Virgo** perquè ell n'hi havia ensenyat; tots els demés no es podien sentir.



Un ball a Felanitx, any 1926. Fotografia de Baltasar Samper.

Un vespre ens trobarem sense guitarra a Sa Rota, d'això que hi havia totes les figueraleres i molts de fadrins externs desitjosos de ballar una mateixa. Justament la guitarra de l'amo en Rotger no tenia cordes i jo m'havia oblidat de dur-les de Ciutat. Entre

els concurrents hi havia **el Ruberter**, al·lot carregat d'espates que se va oferir a enviar a cercar una guitarra de Ruberts. Nosaltres vàrem trobar que no hi havia temps d'anar i venir de Ruberts, a 7 o 8 quilòmetres de distància en una nit que feia una fosca que tallava.

El **Ruberter** ens digué que no passassem ànsia, que abans de mitja hora tendríem la guitarra a Sa Rota, perquè ell ja ho havia preparat tot per si ens trobàvem sense guitarra. Efectivament, amb gran espant de tots, al cap de mitja hora, **com si la guitarra hagués volat**, la vérem aparèixer, tota enflocada a dins la fosca.

El Ruberter havia preparat una espècie de «**block system**» perquè la guitarra vengués volant: entre Sa Rota i Ruberts s'havien repartit amics del Ruberter; cada mig quilòmetre el Ruberter donà un gran crit que s'anà transmetent de guaita en guaita fins arribar a Ruberts. Allà un va agafar la guitarra i la dugué corrent vertiginosament al guaita més pròxim, aquest a l'altra i així la **guitarra** arribà a una velocitat de **32 quilòmetres per hora**, o sia amb tanta rapidesa com si un **automòbil** hagués anat a cercar-la.

Un gran esplet de **mambelletes** premià la maniobra del ruberter, el qual triomfalment va començar a **sonar i cantar** a la guitarra els seus famosos **copeos de «Sa tia Tonina i es conco en Simó»**. Bona la va haver feta! Per si sonava bé o malament o cantava millor o pitjor, l'amo en Rotger acceptà la guitarra de mans del ruberter i se posà a sonar amb gran indignació de tota la gent, que encara veien volar la guitarra com l'estel de la galàxia pels aires de la nit.



Sonadors de Manacor: Guillem Capó "*Caldentey*" (65 anys), Jordi Ros (44 anys) i Mateu Llodrà (64 anys). La fotografia i les edats corresponen a 1926. Fotografia de Baltasar Samper.

Per trobar-se Sa Rota d'en Palerm en el centre de gravetat del triàngul que formen Sineu, Sant Joan i Llorito, sembla que **el nostre ball és el més concorregut** dels que fan les possessions de l'entorn, en temps de figues. Ni el ball de Son Brondo, ni el del Peixerí, ni el del Colomer, ni el de Son Gelabert poden competir amb el nostre. A més de la gent d'aquells tres pobles ve gent de Porreres, de Vilafranca, de Muro, de Montuiri, de Pina i de Ruberts.

*Balls de sequer, Miquel Forteza Pinya. **Del meu temps** (Vol II). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.*



Bàrbara Mayol i Francisca Gelabert, a les cases de Son Gelabert (Lloret de Vistalegre), un altre indret on s'hi celebraven sovint balls de sequer. Setembre de 1926. Fotografia de Baltasar Samper.

Continua Miquel Forteza descrivint els **preparatius**, els **protocols** i les **generalitats** dels **balls de sequer** que tanta de fama havien guanyat dins la contrada:



L'amo en Nofre "Contrany" ballant a La Victòria, Alcúdia. Sona la banda de música. Font: arxiu personal.

[...] El ball de les figueraleres se sol fer en **diumenge de lluna de setembre**, al vespre. El capvespre, després de dinar, ja comencen el majoral, el missatge i els al·lots a **aplanar i regar la clastra**, mentre les figueraleres van de caseta en caseta a **convidar la gent**. Tallen també uns quants **pinotells** que planten al voltant de la clastra, adornada amb **banderetes i llumets**. Arran de les parets hi posen una quantitat enorme de **bancs i cadires**, que no basten mai per la meitat de la gent. Quan comença a fer-se fosc, els al·lots agafen els corns i comencen a **cornar** contínuament i a **cridar els «quedós»** que trameten llargament els ecos per tota la vall, mentre s'encenen els llums de les casetes dels figuerals.

Ja comença a venir gent i més gent a peu, en carros, camions i automòbils. També arriben els **músics** en llarga caravana. Ve el **clarinet**, el **saxofon** (que els pagesos anomenen els **set sifons**), una **guitarra** i el **guitarró**. Els mateixos que toquen la guitarra i el guitarró són els que canten.

Jo volia que un any venguessen, per torn, els músics de Llorito, un altre els de Sineu, i un altre els de Sant Joan; però no ha pogut esser perquè a Llorito sonen malament, i els sineuers se barallen uns amb altres. Aquest any darrer, que havien de sonar els de Sineu, hi hagué abans del ball una **batalla campal entre les trompes i les guitarres**, posant en ridícul el Sabateret i en Samuel, que s'havien compromès a tragar a Sa Rota la música de son poble. No hi hagué més remei que fer tornar la música de Sant Joan, que ja havia tocat l'any anterior i que dirigeix un tal Wagner, home baixet i xeravel·lo, que toca el

clarinet. Aquest any va augmentar l'atracció una dona de Sant Joan que **balla les mateixes amb un plat o una botella plens d'aigua a damunt el cap**, sense vessar-ne cap gota. És una vertadera **equilibrista de mateixes** que té espantat tot Sant Joan. Els dies feiners guarda cabres i els diumenges arremolina els santjoaners a dins la plaça amb la seva habilitat extraordinària.



Sonadors felanitxers: Guillem Oliver "Lluch", Miquel Sastre "Bosch" i Rafel Sunyer "Manresa". Fotografia de Baltasar Samper.

Damunt un gran **taulat** s'asseuen els músics tenint, a devora, la **botella de suc** per apagar la set dels cantadors i de les trompes. **La primera, la ballen les figueraleres** i després comencen a sortir parelles i més parelles i s'anima per moments el ball, sobretot quan les trompes envesten el **copeo** i les balladores **van i vénen prodigiosament**, fins que la cançó d'acaballes **atura el copeo de cop en sec**. La millor **balladora de copeos** és la Burota petita, filla del Burot, que és un pagès dels més rics d'aquells entorns, i que té dues filles lletges de tot, però que pareixen nascudes per ballar. La **fua** que pega la Burota al primer compàs de **copeo** no té igual. És una llàstima que el dia del **ball d'acaballes** no llueix tant com els vespres que balla tota sola al so de la **guitarra**, i el cant d'en Biel de Son Virgo, que festeja la seva germana [...].

Balls de sequer, Miquel Forteza Pinya. Del meu temps (Vol II). Publicacions de l'Abadia de

Montserrat, 1998.



Sonadors llorencins a un ball, anys 1970-1980. D'esquerra a dreta: en Pep Jaume "de Son Berga", en Tomàs Bosch "Sacos", l'amo en Guillem Bosch "Sacos" i l'amo Antoni Bonet "Fai". És l'escena d'un dels primers balls que s'organitzaren a Sant Llorenç durant l'època de recuperació del ball de bot. Font: arxiu familiar de Francisca Galmés, a través de Fotos antigues de Sant Llorenç des Cardassar.

L'amo Antoni "Fai" i en Pep "de Son Berga" sonen i canten una jota a l'estil purament llorencí. L'amo en "Fai" canta la lletra "Sa nostra figueralera / ha caiguda d'un cim...". Font: arxiu personal.

Aquest any darrer la Burota tengué una **competidora** amb una dona casada de prop de **Sineu**

, que havia deixat tot sol el seu home i els seus infants per venir a Sa Rota a **ballar el ball dels casats**, amb en Rafel Rotger. Jo vaig fer **repetir deu vegades el copeo** per veure si aquella dona es rendiria, però no hi va haver manera. Estava tan tranquil·la després dels **deu copeos** com abans de començar.

Tantes **parelles** arriben a ballar que al final ja no cap una agulla enmig dels balladors i **com més va més s'encenen** els cantadors i les trompes.

L'any 1941 vengué un cantador de Vilafranca, que és de lo millor que he sentit mai. Justament el darrer any no pogué tornar perquè a l'hora del ball enterraven un company seu [...].

*Balls de sequer, Miquel Forteza Pinya. **Del meu temps** (Vol II). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.*

Mateixa i copeos ballats a l'estil de Son Servera. Sona l'amo en Llorenç Artigues "Randa". Ballen madò Maria "d'en Xinet", en Joan Puigròs "Jaques, de Pocafarina" i na Maria Jaume "Sansona". Fragment de l'episodi del programa "Raíces", de RTVE, emès dia 7 de juliol de 1979.

Com deim, per haver estat un poble eminentment figueraler, Lloret de Vistalegre compta amb un gran patrimoni oral referit a la vida als sequers. Tornam a citar, ara, madò **Antònia des Pou** (Lloret, 1932):

A finals de temporada de ses figues, a diferents sequers des poble, se solien fer es **balls de sequer**, que gairebé sempre eren en diumenge. A entrada de nit, es **so des corn** era s'anunci que, a qualque sequer, hi havia ball aquell vespre. No hi mancaven es músics que feien sonar es seus instruments a ritme de **jotes i boleros**. Començava es ball i durava **fins a mitjanit**, en què sa gent ja estava cansada i havia d'anar-se'n cap a ca seva per, l'endemà, tornar a sa feina.

Record haver anat a un ball de sequer a sa Rota d'en Palerm. També a un altre, a Son Daviu de *can Mino*. A un altre, es sequer de can Llofriu que feien a s'**era** de sa finca de Baix des Pou que, aleshores, era de l'amo en Toni *de sa Bastida*. I a un altre, es sequer de can Joan *Ruberto*, crec que va ser sa darrera vegada que vaig anar a un ball de sequer.

Pregó de la Festa des Sequer 2019, Antònia Gomila Puigserver. Programa de festes de la XLI Festa des Sequer. Ajuntament de Lloret de Vistalegre, 2022.

Disputes, polissonades i bregues als balls

En temps que els balls arribaven a tenir molta importància en la vida social de les comunitats pageses, podien sorgir **conflictes** relacionats amb aquests. Podia passar que, en balls més o manco concorreguts, coincidissin **joves enemistats** que podien fer acabar el ball amb una **brega**. O bé que, per polissoneria o per despecte, joves que no havien estat convidats al ball s'encarregassin d'**esbucar-lo**, és a dir, impedir-ne el normal desenvolupament.

Hi havia una gran varietat d'estratègies per a **esbucar un ball**. Això podia ser: **apagant els llums** d'oli

amb fulles de figuera de moro, **cremant pebres de cirereta** per provocar la tossina dels convidants, **llançant mosques d'ase** amb un canó a les cames de les dones, trencant olles de fang plenes de **brutor** o de **fems**, fent **renou** o tocant la **baula** de la porta insistentment... Que el ball s'esbucàs era una vertadera **ofensa** per als organitzadors.

Hem de recordar que els balls *importants*, o sigui, tant els balls de sequer especialment concorreguts, com els balls "públics" -dels quals avui no hem parlat-, solien comptar amb la figura del **batle** o **revetler**, que era aquella persona o persones que s'encarregaven del **correcte desenvolupament** del ball. El batle tant s'havia d'encarregar que no hi mancassin bons sonadors, com de tenir els millors balladors de la contrada dins el ball i al llarg de la vetlada. Per tant, que s'esbucàs u



Xeremiers a Pollença l'any 1930. Fotografia recollida per Baltasar Samper.

[...] El vespre, el ball [de sequer]. Poques vegades es feia amb orquesta. Casi sempre el so foren les "**xirimies**". El pastor de Ca'n Cusset —el Boter—, fou el **sonador** durant molts d'anys. El ball consistí en "ball de pagès": **jotes i boleros**. Es començava a conèixer el **ball d'aferrat**, però no es dava permís.

En aquests balls **moltes vegades no acabava bé**, per quant hi havia grups d'altres valls o del poble que volien esser "els galls", lo que motivava **pretensions i lluites** entre ells. Hi hagué un tal Vicenç Gornals, que fou un **gran ballador** però també un **gran baralladís**. Els organitzadors ja posaven en el portal d'entrada un home gruixat i forçarrut. La missió d'aquest home era tenir esment i si passava res, posar ordre. No poques vegades sostingueren **bregues i "desafíos" esgrimint guinevets...**



Escena d'un ball a Pollença, corresponent al primer terç del segle XX. Aquesta foto s'ha fet servir de postal. Fons Guillem Bestard.

*La Vall de Colonya, Ramon Reig. **Baleares**. 6 de setembre de 1981.*

Un cas dramàtic de **conflicte** en un ball que tenim documentat és el del sencerler **Julià Ferragut**, un jove de 29 anys al qual sembla que la seva actitud a un ball **li va costar la vida**:

Julià Ferragut i Coll (Sencelles, 1907) era un pagès ric, presumit i fadrí resident a Lloret de Vistalegre.

Un dia va pintar la falç i el martell a la façana de l'Ajuntament i ningú va motar. Sabia que la gent de dretes el mirava amb una mescla d'admiració i de ràbia. Cada diumenge solia posar-se l'escut del Partit Comunista a la corbata, perquè el vessin. Perquè tots el vessin... Conten que, quan tenia 29 anys, acudí convidat al **ball de sequer** d'una possessió del terme i disputà violentment amb el senyor **el dret de ballar amb l'al-lota** que ambdós havien triat. Se'n sortí amb la seva, però, li va sortir cara la ballada. L'endemà, l'esmentat senyor va ser vist quan entrava a l'ajuntament i al cap de dos dies detenien i **afusellaven** Julià a la paret del cementiri nou de la Ciutat de Mallorca. Era la nit de l'onze al dotze de setembre del trenta-sis.

Miranda Miret. De sencelles: sencellers. Revista Sa Sella núm 51 de l'estiu de 1997.

Tanmateix, si hi ha un testimoni per excel·lència que mostri un ball **esbucat** de manera memorable és la feta que va ocórrer en un ball a **Son Vaquer** (Montuïri), a finals del segle XIX. En aquest ball, dos joves feren servir una tècnica *innovadora* per sembrar el caos: escampar **dragons** arreu que s'enfilaven per les cames de les fadrines, s'aferraven pels cabells i corrien semblant la histèria entre els assistents. Pel que ens ha arribat, els dos banastres responsables de la feta foren en "**Mal-herba**" i en **Francesc "Pelut"**. Va ser una feta ben sonada, i se'n parlà durant molt de temps. Fins no fa gaire, molta gent pagesa del Pla de Mallorca recordava la feta a través de les gloses que es varen. El vespre dels **dragons de Son Vaquer** ha quedat en la memòria col·lectiva a través de la poesia de transmissió oral.

Una de les més gloses més conegudes, que jo encara he sentit en veu de cantadors, diu així (en una de les sevse variants):

Madona de Son Vaquer
ja podeu córrer i fer via
que sa vostra fia té
dragones per sa camia.



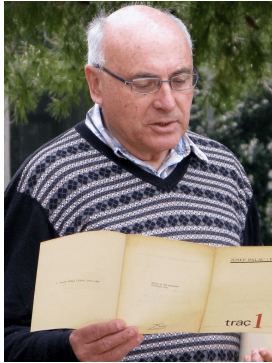
Escena d'un ball de principis de segle XX.

Sion Nicolau descrivia així els fets:

Conten que per asseure's hi havia **soques de figuera** ajegudes al voltant del **rotle** del ball, a davall les qual hi havien amollat **dragons**; i els autors de tal malifeta havien col·locat les soques de tal manera que quan algú s'assegués, es moguessin un poc o s'engronsassin, **sortissin els dragons**. Idò bé, una al·lota s'hi assegué i al cap d'una estona se sentí pessigolles pel mig de les cuixes, pegà un "gisco" i s'hagué d'**alçar la falda** (que aleshores arribava als peus) per saber que era que li passava i va esser un dragó. N'hi hagué que mogueren les altres soques i **de per tot sortien dragons**. Tot foren **crits, gemecs i rialles**. I com és d'imaginar, **el ball s'acabà**. I jo també acab amb una de les molts cançons que encara són populars. Diu així:

Madona de Son Vaguer,
ja podeu sortir aviada
que la vostra filla té
una dragona aferrada.
Que saben on s'ha aferrada?
Dins una encletxa que té.

*Balls de sequers, Sion Nicolau. **Bona Pau**. 511, de setembre de 1995.*



Joan Miralles Montserrat (1945-)

El professor montuïrer **Joan Miralles** va publicar en les seves recerques dos glosats que descriuen aquesta feta. Miralles n'atribueix un al glosador montuïrer **Sebastià Amengual** (1829-1917), mentre que l'altre roman d'autor desconegut. A continuació reproduïm la transcripció d'aquest segon glosat, així com el publicà Miralles en la seva obra *Onomàstica i literatura* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996):

En es ball de Son Vaquer
gran gentada s'ha aplegat;
per tot el món s'ha parlat
d'aquest gran ball de sequer.

De Son Brondo a Son Oms
molts hi estan convidats;
aquells que no ho han estat
rabiosos cacen dragons.

Arriba el vespre esperat
i sa clastra de Son Vaquer
de gom en gom s'ompligué
de gent d'enfora i veïnats.

Aquest vespre les veureu
totes envermeionades,

amb ses colors manllevades,
fadrines arreu arreu.

En Joan, es fii major,
i en Pere de Son Mesquida,
que festeja sa pubila,
dos homonots de braó.

Amb una cana d'espates
i sa forçota d'un mul,
desgraciat qui farà trui,
que aquests dos seran es batles.

Anit més guapa que mai
de sa casa sa pubila,
i en Pere de Son Mesquida
ells dos obriran es ball.

Per torn rigurós ballaven
ses joves d'una a una,
així com estan assegudes
amb el jove que pertocava.

Es dos caps prou feina tenen
per a dur-ho organitzat; no hi
ha hagut cap desbarat,
tot va bé i tots s'entenen.

Hi ha es millor guiterrer,
que també és gran cantador,
en Joan de Son Barceló
ses cordes punteja bé.

Sa veu esforça rabent
quan balla aquella fadrina,
sa jove que més estima:
na Francina de Son Vent.

Ballau bé, polida mia,
ballau bé, polit mirai;
no havia vist ballar mai
jove amb tanta galania.

Ara balla sa fadrina
més gallarda des redó,
tu guardes es meu amor,

captiu mon coret, Francina.

Na Francina, agraïda,
somriu i segueix es ball,
però mirant per avall
perquè està empegueïda.

S'enveja fa cavil·lar
aquella gent ressentida,
pensant com es venjarien
quins no hi podrien anar.

Una setmana cossera
es missatges de Meià,
Son Comelles, es Rafal,
no deixaren cap vorera,
paret, porxo ni teulada
sense caçar es dragonots.
N'ompliren dos grans sacots
de sa feresta caçada.

Un carro amb so pareier
per dins Meià s'encallava
de tan carregat que anava
des dragons de Son Vaquer.

Quan manco nigú esperava
de repent uns homonots
armaren gran alborot
deixant la gent assustada.

Entrant con un fibló
sorprenent per lo aviat,
no podent els caps de ball
aturar s'invasió.

Qui serà aquest atrevit,
que amb fuia de moro veia
es llum fa redolar per terra
i tot roman enfosquit?

Moments de plors i de pànic,
de crits, gemecs i espants,
qui ho diria un poc abans
quan era alegria i càntic!

L'amo vei de Son Vaquer
treu forces de rabi i d'odi,
de la cuina un llum d'oli
molt aviat encengué.

Què hi ha de nou? Què ha passat?
Encara que mira arreu
a ningú estrany no veu,
només tothom assustat.

Tot ha estat tan aviat
tot passa tan de repent
que n'ingú d'aquesta gent
sap en cert lo que ha passat.

Entraren, sí, uns homonots
duguent tapada sa cara,
obrint pas a bufetades,
i ara no n'hi ha cap pe'nllloc!

La cosa es va serenant
i es llum es tornava encendre,
es batles donen a entendre
que poden seguir ballant.

Però no, que un crit esglaiat
va sembrar sa confusió:
-Mumare, tenc un dragó,
tenc un dragó aferrat!

Un aquí i un altre allà,
pertot hi ha dragonets,
pe'n terra i per ses parets,
pertot n'hi ha d'aferrats.

Si es sòtil de sa possessió
d'un cop hagués davallat,
les dones no hauria assustat
com veure tant de dragó.

En Joan treu s'escopeta
i en Pere sa destrat,
atravessant es portal
correguent fins a sa pleta.

Però no veuen nigu,
a nigu viu se destria:
quins han fet tal fantasia
ja es troben a lloc segur.

Es portal queda petit
per sortir tanta gentada:
crits, sempentes, potades,
gemecs de qualche ferit.

Retgirats es dragonets
cerquen sols amagar-se
i proven d'enfilar-se
per ses cames des qui hi ha drets.

Ja vos podeu imaginar
a una jove assustadissa,
que senti gran corredissa
i no es gosi destapar.

Madona de Son Vaquer,
ja podeu sortir escapada,
que sa vostra fia té
una dragona aferrada.

Amb s'excusa des dragons
es fadrins més arriscats,
cacen pertot, per ses parts
més tapades pes faldons.

Sa lluna tenyeix de blanc
es camins de Son Vaquer,
tremolant se'n va sa gent,
ses dones plorant se'n van.

Dalt sa serra de Son Oms
sa lluna, farola blanca,
va pegant qualche llumada
a sa casa des dragons.

Per què plores tant, fieta,
entristint així es meu cor?
-He perdut sa cadeneta
i sa medalleta d'or,
quan en Joan, pobre al·lot,

sense pecar d'atrevit,
em treia de dins es pits
un asquerós dragonot.

Per molts d'anys se'n parlarà
i ses gloses i cançons
tendran per tema es dragons
des ball que es va esbucar.

D'aquest gran ball de sequer
queda mala recordança,
mai en tendran ja ganes
de fer-ne a Son Vaquer.

Cloenda

No tornaran aquells balls de sequer **improvisats** amb mamballetes i esclafits a la porxada d'una caseta de figueral, com no tornarà aquella **Mallorca preturística** on els balls i les cançons tenien un **valor incommensurable** dins la seva senzillesa. El món camina i no s'atura, i si badam massa perilla que ens **arrossegui** i ens **faci trossos** pel camí. És en part per això que he volgut apropar una mica més aquest aspecte de la nostra identitat, un **homenatge** més a la **vida pagesa** i als **avantpassats** que tantes de penúries passaren perquè noltros poguem ser on som avui.

M'agaf una petita llicència romàntica, tot i que no he defensat mai que qualsevol temps passat va ser millor. Sí que trob, però, que és important **conèixer** bé d'on venim i tenir clar que l'única manera d'assegurar la nostra supervivència com a poble és servir la **gegantina herència cultural** de què som marmessors.

No tornaran aquells balls, no, però en podem mantenir viva la **flama**. El ball de bot està avui en voga com mai, mal que -com tot allò que es **massifica**– és cada pic més difícil i més necessari **destruir el gra de la palla**. Per sort, són també ben vives les trobades a nivell familiar o d'amistats properes en què la vetlada acaba sovint amb un **ball espontani**. Som prou sortat de tenir bons amics que em fan sovint partícep de balls i sonades a llurs cases, que encara conserven el sentit de **socialització** que hem descrit per als balls antics. En Miquel i en Tomeu, dos amfitrions insuperables, que sempre tenen la carrera de **Montblanc** a punt per fer-hi un ball; n'Àlex i el seu sopar a la fresca anual per devers **Cala Murada**; en Guillem, que sempre té la banqueteta i una coca de trempó a punt pels sonadors que convida a **Son Talent**; en Joan, que realment ens fa sentir a tots que **Son Colom** és ca nostra... Encara avui, qualsevol excusa pot ser bona per **amar un ball**.



Un moment al Ball de Sequer organitzat en el si de la Festa des Sequer de Lloret, l'any 2024. Sonen en Tomeu Adrover, un servidor, en Biel Modino i na Petra Sureda. Font: arxiu personal.

Trob que la millor manera de cloure aquest escrit és compartint un moment que vàrem poder viure fa uns mesos, el febrer de 2025. L'amic **Joan Sagra** va organitzar un ball a ca seva que comptà amb la presència d'històrics sonadors i cantadors de pagès de la contrada de Manacor. A **Son Colom** s'hi retrobaren un **ramell de sonadors**, de diferents generacions, que delectaren els assistents amb aquell **saborino** antic del **batut** de la **guitarra**, el **borino** del **guitarró** i aquella veu ben **galejada** per cantar les **tonades** de ball.

Si [més amunt](#) ja hem compartit un enregistrament amb l'amo en **Tomàs "Sacos"** i la madona **Margalida "Botilla"** sonant plegats l'any 1993, aquí els teniu -als seus 90 anys- tornant a compartir bancalada **32 anys més tard**. Malauradament, també són molts els sonadors, cantadors i balladors que se n'han anat. Recentment ens han deixat, per exemple, **madò Maria**, esposa de l'amo en Tomàs i gran balladora, i en **Tomàs "des violí"**, tots dos presents al vídeo de 1993. Però aquí segueixen ells, sempre tan **generosos**. És la imatge viva de la **tenacitat** d'aquestes persones, que no han amollat el seu instrument ni han perdut la **passió** pels **balls mallorquins** ni un segon de la seva existència... fins i tot durant la llarga època en què els balls no semblaven ja interessar a ningú. En aquest

fragment podem gaudir, a més, d'un altre gran cantador que conrà molta fama, en **Lluís Massot "Civil"**; que n'ha animades moltes, de vetlades, amb la seva gorga!

Jota, canten l'amo en Tomàs "Sacos", en Lluís "Civil" i la madona Margalida "Botilla".
Sonen amb ells en Simó Adrover "Paulo", en Toni Adrover "Mel", en Blai Salom, en Joan Sagrera i en Maties Sagrera. Febrer de 2025. Font: arxiu personal.

Esper que aquestes persones, amb la seva **estimació** per Mallorca i per la nostra **cultura tradicional**, puguin ser font d'inspiració per aquells que heu llegit això com ho han estat i ho són per mi.

A ells i als que ja no hi són: **gràcies!**

A Manacor, agost de 2025.

Category

1. Ball de bot
2. Cultura popular
3. Fotos antigues

Date Created

19/08/2025

Author

tonimateu